

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

הָעַם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה: (ג),
יא-יב)

המפרשים נדחקו כאן להבין טעמו ועניינו של פסוק זה – מה השיב לו הקב"ה על ב' טענותיו, וכיצד יתקיים האות על ידי מעמד הר סיני שעתיד להיות זמן רב לאחר מכן.

אבל בפשטות נראה שפסוק זה מדבר על האות הגדול שאותו סר משה לראות 'מדוע לא יבער הסנה'. אשר באותו החיזיון היה ביטוי לשכינה השורה בישראל ונמצאת עימם גם בגלותם ובכל מצבם. ומקום הגילוי הנאדר הזה היה בפסגתו של הר חורב, מקום בו עתידין לעמוד ישראל ולהיכנס בברית עם מלך העולמים, שבחר בהם להשרות שכינתו בתוכם.

ומעתה נמצא הפסוק מבואר כסדרו וכמתכונתו – שענה לו הקב"ה – 'כי אהיה עימך' – בכל שליחותך. ובמה תדע שאכן כך יהיה – 'וזה לך האות כי אנוכי שלחתיך' – בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה', שבו נתגלתה ביתר שאת השכינה ששורה תמיד בישראל ונמצאת עמם להושיעם מכל צריהם.

וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקֹלִי
כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יי: (ד, א)

דבריו של משה מעוררים בפנינו תמיהה עצומה – שהרי קודם לכן אמר לו הקב"ה מפורשות "וְשָׁמְעוּ לְקוֹלִי", וכיצד יכול היה לומר לפניו והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֶת יַעֲקֹב
אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ: (א, א)

כל הקורא את הפסוק יתקשה מדוע היה צריך לחזור על הראשונות ולשוב ולמנות את כל בני יעקב אשר ירדו מצרימה.

והנה חילוק גדול יש בין ב' המניינים, שבעוד שם נמנו בתורת 'משפחת יעקב' הבאה מצרימה, וכאן הכתוב מונה אותם בתורת ראשי 'עם ישראל' – להודיע מי היו השבטים ראשי העם. ובוזה יבואר מדוע שם מנאם הכתוב לפרטיהם, כל אחד ובניו ובניו בניו, ואילו כאן כתב בסתם 'איש וביתו', משום דכל מנין זה אינו בא למנות את ראשי המשפחות אשר מהם יצאו כל עם ישראל.

והנה רש"י הביא מחז"ל – "אף על פי שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא במספר צבאם לְכֹלֶם בְּשֵׁם יְקָרָא".

דבר זה טמון גם כן בעומק העניין, שהרי כל עוד היו רק בתור 'משפחה', אין טעם למנותם לאחר מיתתם, אבל רק אחר שקיבלו משמעות של ראשי העם, יש חשיבות לידע שמותם ומניינם גם כשאינם בחיים, בהיות ששם נקרא על כל צאצאיהם.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרֹעֶה
וְכִי אֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶתִּיחַ
עִמָּךְ וְזֶה לָּךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת

וַיִּחַר אֶף יְיָ בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְיֶה חֲלוּי יָדָעְתִּי
כִּי דָבָר יִדְבָּר הוּא וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתָךְ וְרָאָה
וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ: (ד, יד)

יש לעיין מדוע מכל מה שהיה ממאן משה בשליחות זו,
דווקא בפעם הזאת חרה בו אף ה'.

וצריך לומר שהרי עד עתה בכל מה שסרב משה
לשליחות נתן טעם לדבריו, אבל עתה אמר סתם - 'שלח
נא ביד תשלח', שאינו רוצה כלל לקבל על עצמו את דבר
השליחות, ועל כך היה בו חרון אף מן שמיא.
(ועדיין יש לבאר טובא את עצם סירובו של משה ללכת
דבר ה', ועוד חזון למועד אי"ה).

וצריך לומר, שהרי קבלה היה בידם מיעקב ויוסף
שבמילים אלו ייגאלו - 'פקד יפקוד אלוקים אתכם',
ולכך כאשר משה יגיע אליהם עם בשורת הגאולה,
ישמעו לעצם הדברים שבפיו, וזה מה שאמר לו הקב"ה -
'ושמעו לקולך' - שיקבלו ויאמינו כי אכן פקד ה' את
ישראל. אבל משה רבינו הוסיף וטען לפניו 'וְהֵן לֹא
יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי' ונתן טעם לדבריו - 'כי
יאמרו לא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְיָ' אלא יאמרו ששמעתי זאת
מאחר. ובכך ביקש למעט מערך עצמו - באמרו שבני
ישראל יסרכו להאמין שאכן הוא ראוי לדבר זה - לזכות
שיתגלה ה' אליו. ועל כך ענהו הקב"ה שיעשה לפנייהם
את האותות, וכך יוכחו לדעת שבו ודרכו בחר ה'
להביא גאולה לעמו.

לב לדעת – ענין בפרשה

יסודות יציאת מצרים כאופני גילוי כבוד ה' על ישראל

אין ספק שהעניין המרכזי ביותר בתורתנו הקדושה הוא דבר יציאת מצרים, אשר חזרה התורה והזכירה עניינה פעמים
רבות, כאשר דבר זה מהווה אבן יסוד בקשר המיוחד של בני העם הנבחר עם בורא כל עולמים. והנה כאשר באים אנו
להתחקות אחר יסודותיה של גאולת מצרים, צריכים אנו לחקור ראשונה את הבשורה על היציאה, כפי שנאמרה למשה
רבינו מפי הגבורה. לאחר ההתגלות בסנה, שבה נצטווה משה לראשונה לילך ולהושיע את בני ישראל מידי פרעה מלך
מצרים, מצינו שחזר ונשנה ציווי זה כמה פעמים. והנה התורה לא כתבה אות אחת לחינם חלילה, ואם כן צריכים אנו
להבין מדוע חזרה התורה ושנתה עניין זה.

וכאשר נתבונן מקרוב, נראה שישנם שינויים בין כל פרשה למשנה - גם בסיבת היציאה, וגם בפרטי ובאופן היציאה, כמו
שתחזינה עינינו:

הפעם הראשונה, נאמרה בהתגלות בסנה. שם כותבת התורה: "וַיֹּאמֶר יְיָ רֵאֵה רָאִיתִי אֶת עַמִּי עֲמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם... וְאָרֶד
לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וְלִהְיוֹתוֹ מִן הָעָרֶץ הַזֶּה וְרָחֳקָה אֶל אֶרֶץ זָבֹת חֶלֶב וְדָבָשׁ..." ובפרטי היציאה נאמר
למשה: "וְנָתַתִּי אֶת חֹן הָעֵם הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תִלְכּוּן לֹא תִלְכּוּ רֵיקָם, וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכָּנָתָהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כְּלֵי כֶסֶף
וּכְלֵי זָהָב וְשִׁמְלֹת..." ויש להתבונן מדוע מכל מה שעתידי להיות בסדר יציאת מצרים, הוזכר לו רק פרט זה.

הפעם השנייה נאמרה למשה כשהיה בדרך למצרים במצוות הקב"ה כדי לגאול את בני ישראל, חזר ונצטווה מפי הגבורה (ד,
כב-כג) "וְאָמַרְתָּ אֵל פְּרֹעֶה כֹּה אָמַר יְיָ בְּנִי בְּכֹרִי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר אֱלֹהֶיךָ שְׁלַח אֶת בְּנִי וְעַבְדִּנִּי וְתִמָּאֵן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנִכִּי הִנֵּה אֶת
בְּנִי בְּכֹרְךָ". כאן נאמר לו רק על ההתראה לפרעה ועונשו, ולא מוזכר כלל את ענין גאולת ישראל, והדבר צריך ביאור.

הפעם השלישית מופיעה בראשית פרשת וארא: (ו, ו-ח) לִכְן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וכו' וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם
לִי לְעָם וְהָיִיתִי לְכֶם לֵאלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם". כאן לראשונה מוזכרת
מטרת ותכלית גאולת מצרים - לקחת את בני ישראל להיות לעם השם.

הפעם הרביעית נאמרה למשה לאחר שהתורה מפרטת את ייחוסם של משה ואהרן, ושם נכתב: (ז, ג-ה) "וְאֲנִי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרָעָה וְהִרְפֵּיתִי אֶת אֹתוֹתֵי וְאֶת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פְּרָעָה... וְהוֹצֵאתִי אֶת צְבָאתִי אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשַׁפְטִים גְּדֹלִים, וְנָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְיָ בְּנֹטְתִי אֶת יָדִי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם" - בפרשה זו מוזכר לראשונה שע"י האותות והמופתים והיד החזקה שיעשה הקב"ה במצרים, יוודע לעין כל כי ה' הוא שליט יחיד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

הרי לנו ארבע פרשיות של בשורת הגאולה, אשר כל אחת מהן נאמרה בסגנון ובלשון אחר. והדבר אינו אומר אלא דרשני, מה התחדש בכל פרשה, ומדוע לא כתבה התורה את כל ענייני הגאולה בפרשה אחת.

אמונים אנו על היסוד הגדול המובא בדברי חז"ל ש'כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה' (סוטה ג.), וכמו שנתבאר כאן כמה פעמים, שבכל פעם שהתורה חוזרת וכופלת איזה דבר - אין זה אלא מפני שבאה לומר גדר חדש במהותו של אותו העניין, אשר ממנו מתחייבים פרטי הדינים אשר נכתבו בפרשה זו.

ועל כן - אם אנו מוצאים שחזרה ונכפלה בשורת יציאת מצרים למשה רבינו ד' פעמים, אות הוא שארבעה עניינים שימשו ביסודו של הדבר הגדול הזה, ארבע מטרות שונות - אשר בכוחה ובזכותה של כל אחת מהם להוות אבן יסוד וסיבה לגאולת ישראל. והנה המתבונן יראה שכולם נמצאו כתובים בספר תורת האלוקים, ונתפרשו בדברי רבותינו הראשונים מנחילי האמונה:

א. **הסיבה הראשונה** - מצד הרחמים על בני ישראל, כמו שנאמר "ראה ראיתי בעני עמי... וארד להצילם". הבטחת רחמים זו יסודה בברית ובשבועה שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים לרחם על בני ישראל ולגאלם, כמו שנאמר "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול".

ב. **הסיבה השנייה** - לעשות דין ושפטים במצרים, ובכך לקיים את החלק השני של ההבטחה לאברהם: "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי".

ג. **הסיבה השלישית** - לקחת את בני ישראל לכרות להם ברית עולמים, להיות לו לעם סגולתו והוא יהיה להם לאלוקים, כמו שהובטח אברהם בברית המילה: "וְהִקְמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינָהּ וּבֵין יִרְעָה אֶחָדָה לְדֹרֹתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לָהּ לְאֱלֹהִים וּלְיִרְעָה אֶחָדָה".

ד. **הסיבה הרביעית** - "בְּעָבוֹר תֵּדַע כִּי אֵין כְּמֹנִי כָּל הָאָרֶץ" - ע"י האותות ובמופתים והיד החזקה שהראנו הקב"ה ממצרים, נוכחנו לדעת קבל עם ועולם כי אין כהשם אלוקינו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת.

והנה ארבע סיבות אלו משמשות בבסיס ויסוד גאולת מצרים, ולמען כל אחת מאלו הקב"ה חולל את הדבר הגדול הזה.

ובזה נבין שבארבעת הפעמים שנצטווה משה רבינו לדבר אל פרעה שיוציא את בני ישראל ממצרים, כל פרשה נאמרה מצד מחייב אחר לגאולת ישראל:

הפרשה הראשונה נאמרה מצד הרחמים על בני ישראל וההבטחה לגאלם. הבטחה זו נאמרה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, אשר באותו מעמד הובטח לו גם שלאחר מכן יצאו בניו ברכוש גדול, ולכך הוזכר ענין זה בפרשה זו.

פרשה שנייה יסודה בחלק השני של ההבטחה, "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי" - הדין והשפטים במצרים, ולכך כאן נצטווה משה להתרות בפרעה שאם לא ישלח את בני ישראל הוא ייענש כמידה כנגד מידה - בני בכורי ישראל ולכך - הנני

הורג את בנך בכורך. בפרשה זו לא מוזכר כלל את עניין גאולת ישראל, כיוון שכל עניינה הוא רק הדין שיעשה הקב"ה במצרים.

הפרשה השלישית מדברת על תכלית היציאה – לקרב את בני ישראל לעבודתו ית' ולקחתם להיות לעם השם.

הפרשה הרביעית עניינה האותות והמופתים והיד החזקה שיחולל ה' במצרים, ועל ידי כך ידעו כל באי עולם כי הקב"ה הוא שליט יחיד על כל הארץ.

בכל יום ויום כאשר אנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים בקריאת שמע – קבעו לנו אנשי כנסת הגדולה אמירת ברכות מיוחדות לשבח מלך העולמים לפניו ולאחריה. והמתבונן יראה שהן כוללות יחד את כל העניינים שלמדנו מיציאת מצרים – ארבעת האופנים שבהם מתגלה הקב"ה לעמו:

ברכת 'יוצר אור' ו'מעריב ערבים' – באה לתת שבח לאלוקי העולם – היוצר כול ומחדש ומנהיג בטובו את כל הבריאה.

ברכת 'אהבה רבה' ו'אהבת עולם' – הודאה ובקשה לקב"ה כ'אלוקי ישראל', שנוכח להבין ולהשכיל ולהגות תמיד בתורתו הקדושה שזכינו לקבל ממנו כעם קרובו.

'עזרת אבותינו' – ו'אמת ואמונה' – קבלת הדבר עלינו באמת ותמים שהקב"ה הוא 'אלוקי הדין' – מנהיג את העולם בצדק ובמשפט, ועל כן הושיענו מכל העומדים עלינו ועשה דין בכל צרינו.

'אמת ויציב' ו'השכיבנו' – עניינה הודאה על העבר ובקשה על העתיד לקב"ה שהוא 'אלוקי הרחמים' – שתמיד עומד לימיננו לגאלנו מכל צרה.

לאור המשמעות הגדולה שיש ליציאת מצרים, מתבקש שיהיה לארבעת יסודות אלו זה ביטוי במקומות רבים במרחבי התורה, אך מחמת קוצר הגיליון אין אתנו מקום להביא כעת את כולם. עם זאת, יש בנותן טעם לציין את אחד מהמקומות שמוזכר עניין זה, אשר נהגו כלל ישראל להזכירו לפני ה' להיוושע בכל עת צרה ליעקב, בתחינה ליושב במרומים שיחוס על בניו, וינחם על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו.

כאשר חטאו ישראל בעגל וביקש הקב"ה לעשות בהם כליה ח"ו, עמד משה רבינו להתחנן לפני ה' להעביר את רוע הגזירה. בדבריו הקצרים ביקש משה מהקב"ה שיעשה למען עמו אשר העלה מארץ מצרים. המתבונן בתפילתו יוכל להבחין כיצד היא מורכבת מארבעת היסודות שנתבארו עד כה:

"לְמָה יי יַחַר אַפֶּיךָ בְּעַמֶּךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה,

לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לְאֹמֶר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לְהָרֹג אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה,

שׁוּב מִחֲרוֹן אַפֶּיךָ וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ,

זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁפָּעַתָּ לָהֶם בְּךָ וּתְדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרָבָה אֶת זִרְעֲכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֶתִּן לְזִרְעֲכֶם וְנָחֳלוּ לָעֶלְם".

כי ביציאת מצרים הראנו לדעת כי השם הוא אלוקינו, הוא אבינו, הוא מלכינו והוא מושיענו – ואין בלתו. וכיוון שכך הם פני הדברים – לא נותר לנו אלא לייחל שבקרוב ממש הוא יושיענו ויוסיף שנית להשמיענו לעיני כל חי לאמר: 'הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, להיות לכם לאלוקים, אני ה' אלוהיכם'.

להערות והארות ולקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com.